

**АКСИОЛОГИЧНИ ЩРИХИ КЪМ ОБРАЗИТЕ
НА ЖЕНАТА И МЪЖА В РУСКАТА ФРАЗЕОЛОГИЯ
(ДИНАМИКА И ПОЛЮСИ НА ОЦЕНКАТА)**

Майя Кузова
Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“

**AXIOLOGICAL SKETCHES OF IMAGES OF WOMEN AND MEN
IN RUSSIAN PHRASEOLOGY (DYNAMICS AND POLES OF
EVALUATION)**

Maya Kuzova
Paisii Hilendarski University of Plovdiv

This article is devoted to the images of woman and man in Russian phraseology – in terms of axiology and through the separation of a two-part array of proverbs with vivid evaluation fluctuations, even contradicting each other. Obviously, folk wisdom can counter-attack its basic tenets. Which means we should not trust the clichéd distribution of marks: women and men are also judged by deviating from the painful categoricity of stereotypes.

Key words: phraseology, proverbs, evaluation, evaluation stereotypes

В статията са представени част от идеите ни, свързани с проблематизирането на женския и мъжкия образ във фразеологията – в търсене на техните релации като културогемии в славянското ментално и социокултурно пространство. Във фокуса на търсенията попадат проявите на лабилност в характерологичния статус на двата образа, специфично демонстрирани във всеки език. В перспектива резултатите от работата са обвързани с проследяване на знакови опорни маркери, бележещи водещите подтеми. Етапните проучвания тук са посветени на образите на жената и мъжа в руската фразеология, за междинните цели са обработени около 600 езикови единици в опит да бъде обособен двуделен корпус от устойчиви номинации с ярки колебания в кумулираната оценъчност. Широката им динамика предизвиква интерес – те се конкурират през полюсност на изразяваните оценъчни

аспекти и си противоречат до взаимно изключване; оформя се непре-небрежим *черно-бял*, минусово-плюсов масив. Накратко, интригуват ни колебанията на народната мъдрост, която може през контраст да контраатакува сама себе си, отричайки собствените си постулати.

Ограничаваме се с обобщителните и изводните положения, подкрепени от представителни примери. Изследвани са само пословици, без отправни обзори на техните същностни и формални признаци. Погледът е изцяло културологичен и съпоставително културологичен, засяга само аксиологията и в този смисъл не са актуални въпросите за лингвистичния статут на илюстративните факти или за обхвата на фразеологичния езиков фонд като цяло.

В широк смисъл пословиците са клишета, родени от системно изразявани лични позиции. Естествено, те се типизират, но са колективно-безлично дело не само и не толкова на убедени, колкото на емоционално предизвикани, афектирани хора. Което *оправдава* наблюдаваните контрарни внушения.

Очаквано водещи в двойките са негативните единици, това потвърждава асиметрията в полза на пейоративната оценъчност и кореспондира с факта, че отрицателната емоция значително по-силно ангажира и съзнанието, и вербалните изкази на хората. Но прави любопитно групирането на обратни, позитивни контрапункти. Контрастите в общ план са по линиите: *Жената е много глупава // жената е умница; жената е девета дупка на кавала // без нея няма нито дом, нито семейство; жената е нищо без мъжа (си) // мъжът без жената е за никъде* и подобни.

Какво демонстрират раздвоените оценъчни констатации? Плюсните квалификации, от една страна, сякаш обезсмислят или поне компрометират и двете крайни позиции, оказващи се с разколебана категоричност. От друга, добавят конкретика във високото обобщение: отварят се вратички за индивидуалната, извънредната ситуация и за личностни качества, предизвикващи различна от общоприетата оценка. Така аксиоматиката на централните клишета се оказва оспорена, надскочена и даже напълно опровергана. В този ред на мисли следва да се отбележи, макар да е очевидно, още нещо: едновременността на контрарните оценки не ги нулира, те не се неутрализират, а взаимно и през конкуренцията се подсилват, по странен начин се наслагват и допълват. А оценките се прецизират с посредничеството на значими причинно-следствени фактори и с нови аргументи.

Още преди коментарната част можем да твърдим: общият (в това число и националният) опит, отразен във фразеологията, несъмне-

но има характеристики и на механичен сбор от картинно формулирани и споделени индивидуални опити. Често афективни, нерядко ирационални. Въпреки че обективно ни приближава до някакви истини, статистическата обработка на данните оставя доза условност. Пресилен е и злоупотребата с крайните обобщения от типа: жената във фразеологията е оценявана като такава, за разлика от мъжа (с емблематично разпределение на двата оценъчни знака). И нататък ще стане дума за умереното *Какъвто е човекът, такава му е и славата*.

Пропорциите при коментиращите фразеологизми са важни и в друго отношение: мнозинството са заети да обсъждат и оценяват предимно **жената**. Отразахме го словоредно в заглавието – *црихи към образите на жената и мъжа* – въпреки наложилата се обратна последователност в двойката, също белязана от силата и господството на стереотипа. Ще потърсим обаче слабите му страни и разколебането на клишетата.

Разбира се, двата огледални дяла, в чиито предели се обособяват оценъчни колебания и противопоставени двойки, не са съразмерни количествено. Не са и тематично изчистени до хомогенност. Налице са множество преходни или синкретични факти, които колебателно варират в движението си по няколко основни семантични оси, извеждани през традиционно приписвани качества. Сред култовите рубрики, оценяващи жената, са:

- **пустословие, сплетничене, клюкарене:** *У бабы волос долог, а язык длинней; Три женщины – четыре сплетни; Три бабы – базар, а семь – ярмарка; Где баба, там рынок, где две – базар, с обобщение Взят жену – забудь тишину.* Прословут е акцентът върху **глупостта**: *Бабий ум – что перекасти-поле* (жената е празноглава / **р.** в ее голове – хоть шаром покати); *У бабы волос долог, ум короток; Баба задним умом крепка...* **Но са налице и** обратните, зачитаци женските **ум** и **мъдрост**: *Женский (бабий) ум лучше всяких дум; Женский ум стоит многих дум; Утро вечера мудренее, жена мужа умнее;*
- **инатлък, вироглавост, непостоянство, капризност:** *Бабе хоть кол на голове теши; С бабой не сговоришь и не переговоришь; Ты бабе – стрижено, она – нет, брито; Стели бабе вдоль, она меряет поперек.* Добре познати са мъжките генерализации: *Еще тот не родился, кто бы бабий норов узнал; Бабий ум – бабье коромысло: и криво, и зарубисто, и на оба конца; Женские умы – что татарские сумы – переметны; Меж бабым да и нет не проденешь иголки; На женские*

*прихоти не напасешся; У бабы семьдесят две увертки в день; У бабы семь пятниц на неделе. Но тежат и противоположните оценки за **надеждност, здрав разум, ђправност**: На жене дом держится; Бабыи города недолго стоят, а без баб города не стоят;*

- **ревливост, търпеливост до безмозъчност, безволевод и оспорващата ги сила на характера**: *Баба слезами беде помага; Без плачу у бабы дело не спорится; Баба, что мешок: что положишь, то и несет; Баба не бита только печкой; Бабыя горка крута, да забывчива. И контрапримерите: Жена перед мужем всегда выправится; Баба ужом свернется, а своего добьется; Жену не слушаешь – всухомятку покушаешь; Муж – за чарку, а жена – за палку. Уви, себеотстояването на силната и упорита жена често я доближава (в режим на критика) до образа на жената потисница, погазваща мъжкото самочувствие и авторитет: Мужик да собака всегда на дворе, а баба да кошка завсегда в избе; Собака умней бабы: на хозяина не лает; Не пой, курица, петухом, не владей, баба, мужиком!*

Негативните посоки изкристализират в лайтмотивите за неоспоримата **лошотия, злоба, лукавост**: *Баба, что глиняный горшок: вынь из печи, он пуще шипит; Лучше раздражить собаку, нежели бабу; Бабий кадык не заткнешь ни пирогом, ни рукавицей; Лукавой бабы и в ступе не растолчешь; Баба и черта перехитрит. Крайните оценки са за жената като непобедимо зло: Бабий язык, куда ни завались, достанет; Женино добро, как зимнее тепло; Баба да бес – один у них вес; Бог создал три зла – бабу, водку и козла; Если бог хочет лишить человека разума, он напускает на него женщину (с особения нюанс, внасян от глагола *напускать*).*

Не по-малко интересни са примерите с **обща оценъчност**, неназоваващи конкретните ѝ основания. Водещи са отново минусовите оценки, откровено сексистки и в тон с минусовите варианти горе (жената е ограничена, елементарна, няма умствен и емоционален капацитет, следователно трябва да си знае мястото): *Бабе дорога – от печи до порога; Знай, баба, гребень да кривое веретено!; На что нам (тебе) корова, была бы жена здорова; Торгуй мужик пшеницей, а баба чечевицей! Спорят с тях плюсовите (Жена – вторая душа) с индикации за препоръчително отношение към жената: Не шути с женщинами – эти шуточки глупы и неприличны; Жена мужу подруга, а не прислуга; В женщину можно бросаться только драгоценными камнями;*

Жена не седло: со спиноы не скинешь; Жена не гусли: поиграв, на стенку не повесишь; Жена не башимак/сапог, с ноги не скинешь; Жена не лапоть: с ноги не сбросишь; Жена не рукавица: с ручки не стряхнешь / с руки не скинешь, да за забор не кинешь / за пояс не заткнешь.

На крайните обобщения от типа „жената не е човек“, абсолютно **безполезна е** (*Баба с возу – кобыле легче; Кобыла не лошадь, а баба не человек; Курица не птица, баба не человек; Я думал, идут двое, ан мужик с бабой; Жена, что торба за плечами: и нести тяжело, и бросить жалко*) рязко **противостоят** плюсовите, изнасящи житейската философия, според която жената е залог за семейното добруване и мъжкото щастие: *Жена умирает – дом сиротеет; Клад да жена – на счастливого* (с вътрешно сравнение *жената е съкровище*); *Бился, колотился, а доброй жены не добился; Добрая жена да жирные щи – другого добра не ищи.* Добрата, хубавата жена категорично е за завист: *Господи, убей того до смерти, у кого денег много да жена хороша!*

Банално-прозаични са примерите, внушаващи, че лютият конфликт между половете (поради полносните им характеристики) е заложен, очакван, неизбежен (ще видим, че и те имат опозиция). Какъв е стандартът? Още преди встъпване в семейни отношения и двете страни са единомудно черногледни. За жените нещата стоят така: *Самое плохое девичество лучше самого хорошего замужества; В девках сижено – горе мыкано, замуж выдана – вдвое прибыло; В девках сижено – плакано, замуж хожено – выто; В девках насмеешься, в бабах наплачешься.* Накратко: *Бабье счастье, что бабье лето, то коротко, то вовсе нету.* За мъжете фактите са още по-кратки: *Люблю девку за издевку; Муж женою не гордится – не годится! Жена мужа не боится – не годится!*

Нататък конфликтът също изглежда непреодолим: *Мужик тянет в одну сторону, баба в другую; Кто с бабой свяжется – сам баба будет; Курице не быть петухом, а бабе мужиком; Лучше умирать в поле, чем в бабьем подоле.* Диалогът между жената и мъжа, спокойствието в отношенията им са обречени и според двете гледни точки: **женската** – *За плохого замуж не хочется, а хорошего негде взять, и* **мъжката** – *Жену хорошую взять – много станут знать, а худую – нельзя в люди показать...*

Ролите в семейството като че ли са строго разпределени: *Муж – дому строитель, нищете отгонитель; За мужчиной спиной, что за каменной стеной; За мужа завалюсь, никого не боюсь; Жена мужу пластырь, а он ей пастырь.* Разместването им не се толерира: *Жена в гости, а муж – глодай кости; Муж в бедах, а жена в гостях; Муж в*

долгу, а жена в шелку; Муж пашет, а жена пляшет; Муж в тюрьме, а жена в сурьме и множество подобни. Това обаче не изключва **обратните** оценки, например в *Мир в семье женой держится; Муж в озем не навозит, что жена горшком наносит* (за умелостта на жената и способността ѝ да прави всичко сръчно). Разбира се, прави впечатление, че гледната точка най-често е мъжка, а сочената с пръст е жената. Установило се е като типично, че **мъжът** създава, строи, печели, а **жената** руши, мързелува, харчи, проваля, което оправдава последствията: *Жена не стекло* (няма лошо да си получи заслуженото). В този дух се обсъждат и иронизират корекциите на времето, на новите времена: *В старые года, бывало, и баба каша едала; Что сделали, того не придумать вовек: и курица птица, и женщина человек; Женщина раньше рабыня была, а теперь мужчине равна; Называли женщин бабами, а теперь зовут прорабами.*

От друга страна, представите и нагласите на двете страни биват и откровено романтично-позитивни: *Выбирай жену на целый век; Ищи себе мужа для века, а замуж иди, рассмотрев человека; Всякому мужу своя жена милее; Хорошей жене нет цены // Любого мужа беречь нужно; Какой бы муж ни был ворона, но жене оборона* (жената/мъжът са за обичане и пазене, каквито и да са).

Отношенията справедливо се обвързват с качествата на двете страни: какъвто мъжът, такава му и жената, и обратно. Оттук е симетрията в примерите: *Что кому за дело, что жена моя не бела: я и сам не хорош; У плохого мужа жена всегда дура; У заботливого мужа жена век не тужит; Скоморошья жена всегда весела; За хорошим мужем жена молодеет; Из-за мужа жена хороша; Если муж хорош, то рябая жена станет красива; Птица крыльями сильна, жена мужем красна;* в лошия вариант: *Муж пьет, жена горшки бьет; Муж в двери ногою, а жена в окно, и с головою; У Ивана жена Ивановна, у Болвана жена Болвановна.*

В обратна посока: *По бабе мужик; При путевой жене и муж путный; От плохой жены состаришься, от хорошей помолодеешь; Добрую жену взять – ни скуки, ни горя не видать; Дом с хорошей женой – рай; У хорошей жены и плохой муж будет молодцом; Женою доброю муж честен бывает; Добрая жена дом сбережет, а плохая – рукавом разнесет; Добрая жена мужа на ноги поставит, а злая и щей на стол не поставит...*

Напълно оборват презумпциите за заложен конфликт и невъзможност на общуването следващите примери, според които и жената, и мъжът са по-силни, по-добри, по-красиви заедно. Нещо повече, само

заедно са силни, добри и красиви, защото се допълват: *Муж и жена – из одного кремня искры; Муж – голова, шея – жена, куда шея, туда и голова; Муж – голова, жена – душа; Муж да жена – одна душа; Где муж, там и жена; Муж крепок по жене, а жена – по мужу; Всякая жена мужем красна, а муж женою славен; Муж с женой что лошадь с телегой: везут, когда они исправны; Муж – полтину, а жена – холстину, все в одно место складут, так и хорошо живут; Муж – с огнем, жена – с водою; Когда муж с женой бранится, тогда и горшок не варится; Не надобен и клад, коли у мужа с женой лад; Коли у мужа с женой совет, так и в пост мясоед.* Доброто единство има силата и да надскочи обсъдените вече клиширани семейни роли и даже да трансформира оценъчния им знак: *Доброй жене домоседство не мука / Доброй жена хозяйству научает, а злая от дома отлучает.* Закономерно изведено е оптимистичното твърдение за лекомислен, нескопосан ерген, за когото има една надежда: *Жèнится – перемèнится.*

В подкрепа може да се приведе и голям пласт примери, убедено коментиращи нелепата незавършеност на отсеченото от цялото. Те са сравнителни и формално най-често са построени по схемата „без мужа“/, „без жены“: *Без мужа жена всегда сирота; Жена без мужа – что дом без крыши.* И огледалните: *Без жены (женицины) мужчина – что вода без плотины; Муж без жены – что гусь без воды / что конь без узды; Муж без жены пуще малых деток сирота; Без жены как без шапки.* Донякъде показателно е, че втората подгрупа е сравнително по-голяма от първата, има и двойно обвързани оценки (*Без мужа что без головы, а без жены что без рук*), единствен засега е примерът *Жена досужа добра и без мужа.*

Ако се върнем към мисълта, че редуването и (фактически) противопоставянето на оценките не прави нула, следва да признаем, първо, за несправедливи категорично оцветените в минус или плюс женски/мъжки етикети; второ, за вечно неравнодушието и конкуренцията между двата пола, признавани за две отделни планети. В същото време контрарните показания не отменят по-голямата обща натовареност на единия полюс (минусовия) – преобладаването на негативната оценъчност е аксиоматично.

Ето в перспектива още някои фрагменти, подготвяни като части от по-обширен материал и даващи представа за възможното цяло.

Интересно е паралелното изследване на директно назованата, метонимично внушавана или асоциативно загатната съотнесеност на женския и мъжкия образ с имена на животни, чиито качества са показателни за характерологията на двата образа. **Жената** е *гусь* (*крик-*

ливый, лапчатый), курица, змея, уж, корова (с противоположни по знак асоциации), но и *кошка* (също в различни интерпретации), *орлица*, *лебедь-птица*: *Жена что лебедь-птица вывела детей вереницу*, (включително в маниерно-ироничния вариант *Курица – птица, женщина – орлица*). **МЪЖЪТ** е *петух*, *конь*, но и *собака*. Данните са за същата разколебана категоричност, значи тази линия не е успоредна и отделна от основната, а е насочена към центъра на проблема, фокусира ядрото му и добавя надеждност на изводите.

Близо стои и въпросът за характера на лексемите, въвеждащи двата образа: *женщина*, *жена*, *баба*, *дева*, *девица*, *невеста*, *невестушка*... и комплектуващите ги паралели *мужчина*, *муж*, *муженек*, *мужик*, *мужичок*, *мужичье*. Всяка лексема върви с присъщите си семантични, стилистични, функционални и други характеристики, които в крайна сметка формират множество тънки нюанси на оценката. Засега са обработени и взети предвид само примери, в чийто състав назоваващите образа на жената и мъжа лексеми са експлицирани (пряко или транспозитивно). Следващ е въпросът за възможния им елипсис: *От нашего ребра нам не ждатель добра*.

Предстои да се добавят детайлите за *авторството* на номинациите. То може да е открито заявено (*Был у меня муж Иван, не приведи бог и вам*), но може и да е загатнато, предполагаемо, подозирано, логически извеждано (в някои от примерите това вече пролича). Естествено показателно е наличието на обръщение: *Знай, баба, свое кривое веретено!* Всички варианти отново са пряко обвързани с оценъчната стереотипизация на двата образа. Нерядко прозират женската или мъжката гледна точка; първично, без да е винаги справедливо, е заключението, че ако се критикува жената, авторството е мъжко: винаги трябва да сме нащрек с метафорите и завоалираните смисли (и негативни, и позитивни).

На фона на донякъде строго очертаните групи с традиционна тематика, за които стана дума, изпъкват още някои. Внушителен е класът компактни оценки, структурно оформени като сравнителни: експлицираната в тях противопоставеност е директно заявена и изглежда еднозначна. Свой облик имат онези с видимост (и подвеждаща) на неутрално-оценъчни. По-абстрактен е статутът на общооценъчните номинации: в тях не се коментират, респективно оценяват, конкретни качества, а опосредствано се фиксира цялостно отношение към жената, мъжа или и двамата в съпоставка (което не прави внушенията помалко категорични). Предстои да бъдат фактически установени коли-

чествените диспропорции за оценъчните фразеологизми, интерпретиращи образа на жените/мъжете.

Задължително е и отчитането на данните от изследователското съпоставяне (по набелязаните параметри) с българския език.

Безспорно е едно – стереотипите се люлеят, от явно широкия ход на махалото могат и да се преобръщат. Наличието на аксиологични контраутвърждения разколебава обобщаващата оценъчност във всичките ѝ проявления: сексистки, феминистки, етнически, национални. В претенциите за колективна мъдрост има пробойни, видими в оспорващите и оборващи меродавната оценка варианти.

Всъщност стереотипът, пак да подчертаем, е представителен продукт на ранжирана и типизирана съвкупност от неизчислимо множество частни оценки, пресети от широкия мащаб. От една страна, от висотата му са пренебрежимо маловажни екзотичните и частно-ситуативните своеобразия. От друга, практически еднакви изглеждат различните по знак, но сравнимо типични оценки. Така през *студената* решетка преминава всичко обичайно, добре смляно, преживяно, повярвано – и негативното, и позитивното. То определя и безпощадните критики, и щедрите хвалби. И едните, и другите се отсяват като еднокалибрени и еднакво справедливи: житейски, общочовешки, универсално. С вероятни национално- или етнообусловени разлики, които продължаваме да търсим, откриваме и изследваме. Твърдата категоричност е „солта и пиперът“ на езиковата устойчивост, но и там откриваме пъстрота на убежденията, потвърждаваща факта, че оценките в същината си са относителни.

Наблюдаваните тук оценки са извънредно ангажирани и пристрастни, защото от жената и мъжа се ражда животът. Помежду им прескачат живи искри, взаимните оценки са забулени от битова ирония и почти винаги се формализират през шеговито преувеличаване. Затова на питането „Кой в семейството какви въпроси решава?“, истинският мъж отговаря: *Ами жената решава локални въпроси: какво ще обядваме, да се купи ли палто на детето, къде ще заминем на почивка... А аз решавам глобалните: има ли живот на Марс.* Включително и през тази маниерност се издяква и шлифова стереотипът, запалено агитиращ да се вслушаме в опита на *видялото* и *препатилото*. Всички внушения винаги са категорични и призовават да им повярваме. Дори когато, преувеличавайки до **черно-бяло**, откровено и открито си противоречат.

ИЗТОЧНИЦИ НА ПРИМЕРИ

РЕЧНИЦИ, СБОРНИЦИ

Дал 2018: Даль, В. И. *1000 русских пословиц и поговорок* (сост. А. Н. Филиппов). [Dal', V. I. 1000 russkih poslovits i pogovorok (sost. A. Filippov).] Москва: РИПОЛ классик, 2018. 7 April, 2020 <<https://www.litres.ru/vladimir-dal/1000-russkih-poslovic-i-pogovorok/chitat-onlayn/>>.

МАС: *Малый академический словарь*. [Malyj akademicheskij slovar'.] Четырёхтомный нормативный толковый словарь (картотека Словаря СРЛЯ). Словарный сектор ИРЯ РАН. <<https://gufo.me/dict/mas> <https://gufo.me/dict/mas>> 8.01.2020).

МАС 1957 – 1984: *Малый академический словарь* (сост. и ред. А. П. Евгеньева). [Malyj akademicheskij slovar' (sost. i red. A. P. Evgen'eva).] Москва: ИРЯ РАН, 1957-1984. 8 January, 2020 <<http://rus-jaz.niv.ru/doc/small-academic-vocabulary/index.htm>>.

Михелсон 1912: Михельсон, М. И. *Русская мысль и речь. Свое и чужое. Опыт русской фразеологии. Сборник образных слов и иносказаний*. [Mihel'son, M. I. Russkaya mysl' i rech'. Svoyo i chuzhoje. Opyt russkoj frazeologii. Sbornik obraznykh slov i inoskazaniy.] Санкт Петербург: Брокгауз-Ефрон, 1912. 7 January, 2020 <[https://ru.wikipedia.org/wiki/\(1912\).pdf](https://ru.wikipedia.org/wiki/(1912).pdf)>.

РБФС 1980: *Русско-болгарский фразеологический словарь*. К. Андрейчина, С. Влахов, С. Димитрова, К. Запрянова (ред. С. Влахов). [Russko-bolgarskij frazeologicheskij slovar'. K. Andrejchina, S. Vlahov, S. Dimitrova, K. Zaprjanova (red. S. Vlahov).] Москва: Русский язык, София: Наука и искусство, 1980.

Снегирьев 2014: Снегирев, И. М. *Русские народные пословицы и притчи* (ред. О. А. Платонов). [Snegirev, I. M. Russkie narodnye poslovitsy i pogovorki (red. O. A. Platonov).] Москва: Институт русской цивилизации, 2014. 8 January, 2020 <http://rusinst.ru/trudy-instituta/russkaya-etnografiya1/russkie_narodnye_poslovicy_i_pritchki.html>.

Соболев 1983: Соболев, А. И. *Русские пословицы и поговорки*. [Sobolev, A. I. Russkie poslovitsy i pogovorki.] Москва: Советская Россия, 1983. 8 January, 2020 <<https://www.booksite.ru/fulltext/poslovicy/index.htm>>.

ФСРЯ 1978: *Фразеологический словарь русского языка*. Л. А. Войнова, В. П. Жуков, А. И. Молотков, А. И. Федоров (ред. А. И. Молотков). [Frazeologicheskij slovar' russkogo jazyka. L. A. Vojnova, V. P.

Zhukov, A. I. Molotkov, A. I. Fedorov (red. A. I. Molotkov).] Москва: Русский язык, 1978.

ЕЛЕКТРОННИ КОРПУСИ

Краткая мудрость. Пословицы о женщинах. [Kratkaja mudrost'. Poslovitsy o zhenshchinah.] 11 October, 2019 <<http://shortwisdom.ru/proverbs/15>>.

Лучшие мысли человечества. Пословицы про женщин и мужчин. [Luchshiye mysli chelovechestva. Poslovitsy pro zhenshchin i muzhchin.] 23 October, 2019 <<http://www.mislynet.ru/poslovitsy/poslovitsy-pro-zhenschin-i-muzhchin/>>.

Пословицы. Большой сборник пословиц. [Poslovitsy. Bol'shoj sbornik poslovits.] 22 October, 2019 <<http://posloviz.ru/category/zhenshina/>>.

Пословицы про мужа и жену. [Poslovitsy pro muzha i zhenu.] 11 October, 2019 <<https://millionstatusov.ru/poslovitsi/muzh-i-zhena.html>>.

Сборник народной мудрости. Пословицы и поговорки про мужа (жену, бабу, девуцу, невесту, супругов, любовь, свадьбу). [Sbornik narodnoj mudrosti. Poslovitsy i pogovorki pro muzha (zhenu, babu, devitsu, nevestu, suprugov, lyubov', svad'bu.)] <<http://sbornik-mudrosti.ru/poslovicy-i-pogovorki-pro-muzha/>> (19.10.2019).